

Perehüvitiste seaduse muutmise seaduse seletuskiri

1. Seaduse eesmärk ja sissejuhatus

Käesoleva eelnõu eesmärk on toetada sündimust, vähendades majanduslikke motiive järgnevate laste sünni edasi lükkamiseks, samuti väikelastega perede paremat toimetulekut ja heaolu.

Eelnõuga tagatakse, et laste järjestikuse sünni korral ei jää lapsevanemad vanemahüvitise määramisel kõrvale tööturul toimuvast palgakasvust. Lapsevanematel väheneb vajadus järgneva lapse saamist edasi lükata, et saada osa eelneva lapse või lastega vanemapuhkusel viibitud perioodil tööturul toimunud palgakasvust, sest vanemahüvitist suurendatakse keskmise palga kasvu võrra. Muudatus on eriti oluline kiire palgakasvu tingimustes, millega kaasneb enamasti ka elukalliduse tõus.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu paragrahvi 1 täiendatakse perehüvitiste seaduse (PHS) paragrahvi 43 lõikega 3 ja sätestatakse, et laste järjestikuste sündide puhul suurendatakse vanemahüvitist keskmise palga kasvu võrra.

Lisanduv säte näeb ette, et selleks jagatakse lapse sünnikuupäeva seisuga statistikaameti poolt viimati avaldatud kalendriaasta Eesti keskmine brutokuupalk järjestikustest sündidest esimese lapse sünni kalendriaasta Eesti keskmise brutokuupalgaga ning PHS paragrahvi 43 lõike 1 alusel arvatud vanemahüvitist korrutatakse saadud arvuga. Nii arvutatakse palgakasvuga korrigeeritud vanemahüvitise suurus. Kui jagatis on väiksem kui üks või sellega võrdne, siis keskmine palk on vähenenud või pole palgakasvu toimunud ning sel juhul vanemahüvitise suurus ei muutu. Sellega on ühtlasi välistatud vanemahüvitise suuruse vähenemine majandustingimuste halvenedes.

Kuna järjestikuseid sündide, mille puhul rakendub vanemahüvitise arvestamisel PHS paragrahv 43 lõige 1, võib olla mitu, on palgakasvu arvutamise aluseks alati järjestikustest sündidest järjekorras esimese lapse sünni kalendriaasta. See hõlmab ka olukorda, kui järjestikku sünnib teine laps.

Viimastel aastatel on Eesti toimunud kiire elukalliduse tõus ning kasvanud on ka keskmine palk (vt Tabel 1, Joonis 1). Teadlaste hinnangul on sel olnud oluline mõju sündide edasilükkamisele ja võimalikule ärajäämisele.

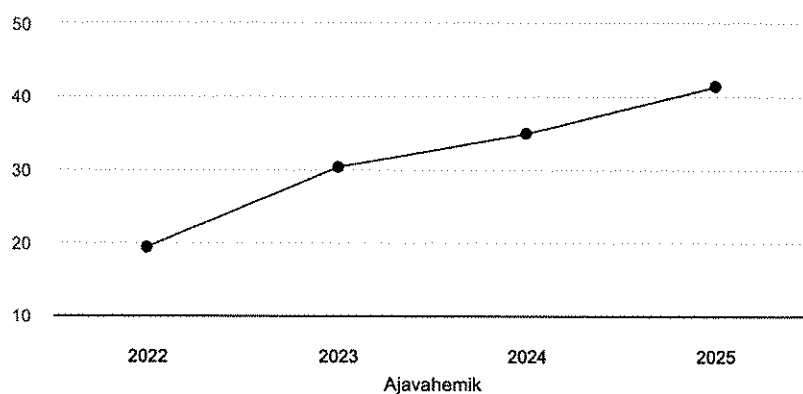
TLÜ rahvastikuteaduste professor Allan Puur on selgitanud olukorda järgnevalt: “Kuna vanemahüvitist arvestatakse enne lapseootele jäämist teenitud palgalt, siis vähendas elukalliduse tõus tuntuvalt ka vanemahüvitise reaalkaartust. Kõige selle taustal ei ole laste saamise ootele panemine tegelikult sugugi üllatav.” (ERR, 28.11.2023. Teadlane: sündide arvu järsu vähenemise taga on suuresti elukalliduse tõus)

Koos TLÜ teadur Mark Gortfelderiga on Allan Puur juhtinud probleemile tähelepanu ka 2025. a arvamuses: „Meie poliitikutel ja ametnikel võiks olla meele eelmine majandussurutis nullindate lõpul, kui sündimus siinmail isegi kasvas tänu sellele, et inimesed kasutasid ära vanemahüvitise pakutud võimalusi. Sellest kogemusest oleks saanud õppida ja praegu probleemiks oleva inflatsiooni mõju neutraliseerida vanemahüvitise suuruse indekseerimisega.“ (ERR, 21.01.2025 Puur ja Gortfelder: lapsesaamine kui isiklik valik ja vastutus ühiskonna ees)

Ettepanek täiendada vanemahüvitise süsteemi järjestikuste sündide puhul sisaldub ka Sotsiaalministeeriumi 2025. a dokumendis „Laste saamise ja kasvatamise toetamine: analüüs ja ettepanekud.“ Raportis on selgitatud muudatuste vajadust järgnevalt:

„Vanemahüvitis arvutatakse praegu rasedusele eelnenud kaheteist kuu sotsiaalmaksuga maksustatud sissetuleku alusel. Kui järgmine laps sünnib kolme aasta jooksul, on vanemal võimalik saada eelmise lapse eest määratud vanemahüvitist. Seda vanemahüvitise süsteemi elementi nimetatakse järjestikuste sündide kaitseks. Tegemist on olulise hüvega, mis säilitab sissetuleku ka juhul, kui järjest saadakse mitu last ja vanemal pole võimalik vahepealsel ajal (täiskoormusega) tööle naasta. Kui tööturul toimub kiire palgakasv või on olnud suur inflatsioon, võib esimese lapse eel välja teenitud vanemahüvitis olla aga järgmiste laste sündides oluliselt madalama reaalkaasuga, mis ei taga pere harjumuspärast elukvaliteeti. Selle vältimiseks saab vanem laste sünni vahelisel ajal tööle naasta ja nii enda tulusid suurendada, kuid tulenevalt vanemahüvitise referentsperioodist tähendaks see üldjuhul järgmise lapse sünni pikemat edasilükkamist, mis suurendab riski, et järgmine laps jääb üldse sündimata. Seda riski aitaks vähendada vanemahüvitise maksmisel järjestikuste sündide korral ühiskonnas toimuva palgakasvuga arvestamine.“

Tarbijahinnaindeksi muutus võrreldes aastaga 2021 (2022 – 2025)

Tabel 1. Keskmine brutokuupalk 2021-2025

Aasta	Keskmine brutokuupalk, eurot	Keskmise palga kasv %	Keskmise palga kasv võrreldes 2021. aastaga %
2021	1474		
2022	1645	11.6	11.6
2023	1832	11.4	24.3
2024	1981	8.1	34.4
2025	2092	5.6	41.9

Allikas: Statistikaamet

Tabelis 2 on näidatud eelnõuga kavandatava muudatuse mõju vanemahüvitise suurusele. Arvutused näitavad, et järjestikuste sündide korral vanemahüvitise samaks jäämine tähendab lapsevanematele väga ebasoodsat olukorda, mille tõttu nad jäävad mitme lapsega järjest lapsepuhkusel olles kõrvale tööturul toimuvast palgakasvust ja muutuvad seega elukalliduse tõsusu tõttu haavatavamaks. Eelnõuga kavandatavad muudatused suurendavad järgnevatel laste korral saadavat vanemahüvitist proportsionaalselt keskmise palga kasvuga ning parandavad seega väikelastega perede heaolu ja toimetulekut, toetades ka sündimust.

Tabel 2. Esimese lapsega 1474 eurot kuus vanemahüvitist saanud vanema vanemahüvitise järjestiku sündinud laste puhul kehtiva korra järgi ning eelnõuga kavandatava muudatuse korral

	Lapse sünni aeg	Vanemahüvitise kehtiva regulatsiooni korral	Vanemahüvitise eelnõuga kavandatava muudatuse korral	Muudatuse mõju ühes KUUS	Muudatuse mõju ühes AASTAS
1. lapse sünd	August 2021	1474	1474		
2. lapse sünd	Juuli 2024	1474	1832	358	4296
3. lapse sünd	Juuli 2026	1474	2092	618	7416

Märkus: Näidatud on bruto summad; vanemahüvitist maksustatakse tulumaksuga

Eelnõu paragrahvi 2 sätetatakse, et muudatus jõustub 1. juulil 2026. aastal.

3. Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga ei võeta kasutusele uusi termineid.

4. Seaduse mõjud

Käesolev seadus toetab sündimust ja pidurdab sündide edasilükkamist, tagades laste järjestikuse sünni korral vanemahüvitise kaasaskäimise palgakasvuga. Vanematel kaob vajadus ajakohases suuruses vanemahüvitise väljateenimiseks järgmise lapse saamist edasi lükata. Muudatus toetab väikelaste vanemate paremat toimetulekut ja seda eriti olukorras, kui tööturul on toimunud kiire palgakasv.

5. Seaduse rakendamisega seotud eeldatavad kulud

Käesoleva seaduse rakendamisega kaasnevad riigile täiendavaid kulud, mis kaetakse riigieelarves vanemahüvitise jaoks ette nähtud vahenditest. Kuna sündide arv Eestis on neli aastat järjest kiiresti vähenenud, siis kulub riigil perepoliitikale planeeritust vähem raha. Eelnõuga kaasnevad kulud saab katta vanemahüvitisele planeeritud kulude vähenemise arvelt.

Vastavalt Sotsiaalministeeriumi poolt avaldatud dokumendile „Laste saamise ja kasvatamise toetamine: analüüs ja ettepanekud“ kulub riigil tänava peretoetustele 10 miljonit eurot vähem kui mullu ning 2027. aastal 21 miljonit eurot vähem. Samuti vähenevad isikustatud kulud lastele (haridus, tervishoid jne) tänava 30 miljoni euro võrra ja 2027. aastal 50 miljoni euro võrra.

Muudatusega võivad kaasned kulud sotsiaalkindlustusametile IT-süsteemides muudatuste tegemiseks. Kui muudatuste ajalised piirangud ja võimalikud kaasnevad kulud ei ole otstarbekad, siis tuleks muudatustest lähtuv vanemahüvitise arvestus teha sotsiaalkindlustusameti ametnikel, vajadusel korraldades ümber ameti tegevuseks eraldatud eelarvelisi vahendeid.

6. Seaduse kooskõla Euroopa Liidu õigusega

Käesolev eelnõu ei ole vastuolus Euroopa Liidu õigusega.

7. Rakendusaktid

Käesoleva eelnõu rakendamiseks pole vaja täiendavaid akte kehtestada.

8. Seaduse jõustumine

Käesolev seadus jõustub 1. juulil 2026.

Algatajad:

Lea Danilson-Järg

Helmi-Valdo Sude

Tõnis Lukas

JÄRGENE KÄRVALD

Peet S. Kõrvald

Andreas Metsis

ANNA TROSCHE

Henna Põllmaa

Handwritten signatures of the initiators of the bill, including Lea Danilson-Järg, Helmi-Valdo Sude, Tõnis Lukas, Peet S. Kõrvald, Andreas Metsis, ANNA TROSCHE, and Henna Põllmaa.